Uluslararası Akademik Birikim Dergisi
Yıl: 202.4, Cilt:7, Sayı 4, ss.584- 593

1862-1871 Yılları Arasında Bismarck Dış Politikasının Oyun Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi[1]

Ertuğrul Gazi KEFİNSİZ
İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiker A.B.D Yüksek Lisans Öğrencisi,
ertugrulgazikefinsiz@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-2798-9387

Oya DAĞLAR MACAR
Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi
oyadr@ticaret.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-8163-8721

Makale Başvuru Tarihi : 25.08.2024
Makale Kabul Tarihi : 27.09.2024
Makale Yayın Tarihi : 25.10.2024
Makale Türü : Araştırma Makalesi
DOİ:

Anahtar Kelimeler:

Bismarck, Oyun Teorisi, Karar Alma, Dış Politika

Özet

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Alman dış politikasında Bismarck etkisi görülmüştür. "Kan ve Demir" politikasını "realpolitik" siyaseti ile geliştirerek Avrupa'da dengeyi sağlamaya çalışmıştır. Bu çalışmanın amacı Alman dış politika yapıcılarının Avrupa güç dengesine etkilerinin karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Politikada karar alıcıların kararlarını etkileyen siyasi, ekonomik ve sosyal nedenleri olduğu gibi aldıkları kararların da sonuçları da söz konusudur. Bu araştırmada veri analizi ve karşılaştırmalı tarihsel analiz yöntemi kullanılarak ele alınan çalışma 1862-1871 yıllarının yöneticilerinin kararlarını ve sonuçlarının etkilerini incelemektedir. Bismarck'ın mizacının düşüncelerinin kişisel tairhinin etkileri dış politika kararlarına nasıl etilemiştir ve bu kararların Avrupa güç dengesine etkisi araştırılmıştır.

An Analysis of Bismarck's Foreign Policy Between 1862 and 1871 Within the Framework of Game Theory

Keywords:

Bismarck, Game Theory, Decision-Making, Foreing Policy

Abstract

From the second half of the 19th century, the influence of Bismarck became evident in German foreign policy. By developing the "Blood and Iron" policy with a "realpolitik" approach, Bismarck sought to maintain balance in Europe. The aim of this study is to compare the impact of German foreign policy decision-makers on the balance of power in Europe. In politics, the decisions of policymakers are influenced by political, economic, and social factors, and these decisions, in turn, have consequences. This research, employing data analysis and comparative historical analysis methods, examines the decisions of leaders during the period from 1862 to 1871 and the effects of these decisions. The study investigates how Bismarck's temperament, personal history, and thoughts influenced his foreign policy decisions and how these decisions affected the balance of power in Europe.

[1] Bu makale "Oyun Teorisi Çerçevesinde 1962-1871 Yılları Arasında Bismarck Dış Politikasının Oyun Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden çıkarılmıştır.
İstanbul Ticaret Üniversitesi

1. GİRİŞ

1815 Viyana Kongresi, 19. yüzyıl boyunca Avrupa'da devletler arası dengeyi sağlamış, Büyük Güçler'i kendi aralarında sınırlamış, çıkan savaşları da zaman ve kapsam bakımından kısıtlamıştır. Zamanla ortaya çıkan yeni güçler bu dengeyi bozmaya çalışmış ya da kendi dengelerini kurmayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte Avrupalı büyük güçler kendi içlerinde savaşlara son verip sömürge yarışına hız kazandırmak istemişlerse de dönem içerisinde bölgesel birçok çatışma yaşanmıştır. Dengeyi kendi lehlerinde yürütmeye çalışan Fransa ve Prusya 1815'te kurulan Metternich sistemini zora sokmuştur. 1864'te Schleswig-Holstein üzerinden Danimarka-Prusya Savaşı, 1866'da Prusya-Avusturya Savaşı ve son olarak da 1870 Fransa-Prusya Savaşı Alman birliğinin kurulmasına giden yolu açmıştır. Birliğin kurulmasıyla Avrupa'da yeni bir güç dengesi oluşturulmuştur.

Türkçe literatürde bu dönem ile ilgili çalışmaların sayısının epey fazla olduğu görülmektedir. Söz konusu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, ağırlıklı olarak Avrupa'nın Doğu Sorunu ve Prusya-Osmanlı ilişkileri çerçevesinde ve II. Wilhelm Dönemi'nde Osmanlı ilişkileri üzerinden incelendiği görülmektedir. Bununla birlikte dönemin siyasi tarihini anlatan tezler de karşımıza çıkmaktadır. (bkz; (Türk, 2017), (Ayhan, 2024), (Satıroğlu, 2023), (Altıntaş, 2012); yabancı literatürde de Bismark dönemini ele alan çok sayıda çalışma mevcuttur. Bunlar da ağırlıklı olarak dönemi askeri ve siyasi açıdan ele almışlardır. (bkz; (Sked, 2013), (Black, 2001), (Howard, 1961), (William Carr, 2023), (Sheehan, 1989)) Özellikle Bismarck (Steinberg, 2018), Bismarck Demir Şansölye (Kolb, 2021), Avusturya, Prusya ve Almaya'nın Oluşumu 1806-1871 (Breuilly, 2022))" öne çıkan kaynaklardır.

Bu makalede genel olarak Almanya'nın kuruluşu, Bismark'ın karizmatik liderliğinde ve onun stratejileri üzerinden ele alınmıştır. Bismarck 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başına kadar Avrupa siyasetine etki etmiş ve Avrupa güç dengesini şekillendirmiştir. O dönemde uygulamış olduğu stratejiler birçok akademik çalışmaya konu olmaya devam etmektedir.

Makalede cevapları aranan temel sorular şunlardır; "Almanya'nın kendi güç dengesini oluşturmada liderlerinin rolü nedir?", "Alman karar alıcılarının çabası güç dengesini oluşturmada ne kadar etkili olmuştur?" Bu soruların incelenebilmesi için 1848 Devrimleri'nden itibaren Alman Şansölye Bismarck'ın Avrupa güç dengesinde kendini konumlandırışı ve bu süreçte stratejik kararları nasıl ve neden aldığı ve son olarak da bu kararların Avrupa güç dengesine etkisinin neler olduğu mercek altına alınmıştır. Bu inceleme ve değerlendirmeler oyun teorisi üzerinden yapılandırılmış. Dönemin karar alıcısı Bismarck'ın stratejilerini oyun teorisi ile inceleyen bir çalışmaya literatürde rastlanmamış olması, konuyu farklı bir açıdan incelemeyi mümkün kılmıştır.

2. OYUN TEORİSİ

İnsanların birbirleriyle etkileşim halinde olduğu her ortamda bir oyun söz konusudur. Uluslararası politikada birbirine rakip iki lider, trafikte birbirine çarpmamak için hareket etmeye çalışan araçlar, bir açık artırmada satışa sunulan ürünü almak için en makul teklifi vermeye çalışan rakipler aslında oyun oynamaktadırlar. Belediye ya da ülke meclislerinde yapılan münazaralarda vekillerin birbirlerine sunmuş oldukları argümanlarla da aslında oyun oynamaktadırlar (Binmore, Playing for Real a Text on Game Theory, 2007). Oyun Teorisi bu kadar geniş uygulama alanıyla hayatın her noktasına temas etmektedir. Ancak buna rağmen her şeyin çözümü ve alınacak kararların rasyonelliği yüzde yüz doğru bir şekilde bu teori ile açıklanamamaktadır. Aksi takdirde her şeyin tahmin edilebilir olduğu evrende yaşıyor olunur (Binmore, Game Theory a Very Short Introductions, 2007). Oyun teorisi ilk olarak J. Von Neumann ve O. Morgenstern tarafından 1944 yılında "Theory of Games and Economic Behavior" isimli çalışmasıyla yayınlanmıştır. Bu çalışmayla birlikte oyun teorisi birçok alanda uygulanmaya başlamıştır (Öztürk, 1987).

Oyun teorisi genel manada rekabetin olduğu her tür ilişki ve olayda aktörlerin davranışlarını ve kararlarını matematiksel metotlar ile ölçülerek ortaya konulan bir teoridir. Bir başka ifade ile oyun teorisi oyunu oynayan oyuncuların stratejilerini ve bunların getirilerini matematiksel bir modelde gösterilmesidir (Khalik G. Guseinov, 2014).

Oyun teorisine birçok akademisyen katkı sağlamıştır. Ancak en önemli katkıyı 1950'li yıllarda yapmış olduğu doktora tezi ile John Nash sağlamıştır. John N.'nin "İşbirliği Yapılmayan Oyunlar" isimli doktora tezi literatüre yapılmış en önemli katkılardan birisidir (Dilek, 2017).

Oyun teorisi soyut modellerden oluşmaktadır. Bir mesele üzerine gözlem ve tecrübelerimizi sahip olduğumuz veriler doğrultusunda işleyerek alternatif analizler yapmamızı sağlamaktadır. Ancak tam manasıyla oyun teorisinden faydalanılarak yüzde yüz rasyonel bir çıktının alınması mümkün değildir (Osborne, 2004, s. 1).

İttifak ve çatışmaların incelenmesini konu alan Oyun Teorisi, daima sırasıyla birbirini takip eden belirli hamlelerin karşılıklı etkilerini konu edinmektedir. Oyuncular stratejileriyle bir senaryo dahilinde oyunları yönlendirirler. Senaryonun düzenlenmesi formülize edilmesi, analiz ve çıktıların alınması oyun teorisinin kapsamı içindedir (Turocy, 2001, s. 4-6).

Oyun teorisinin bir başka tanımına göre oyuncuların stratejik bir biçimde hareket ettiği düşünülmüş ve her bir oyuncunun da rasyonel kararlar alarak aralarındaki iletişimin analiz edilebilmesi öngörülmüştür (Coşkun Can Aktan, 2013, s. 93). Yine başka tanıma göre oyun teorisi, karar alıcıların kazanımlarının diğer oyuncuların karalarına bağlı olduğu ve karşılıklı stratejilerin incelenmesini içeren bir teoridir (Levent Koçkesen, 2007, s. 8).

Genel manada da oyun teorisi rasyonel bireylerin birbirlerinden bağımsız bir biçimde nasıl kararlar aldıklarıyla ilgilenmektedir (Romp, 1997, s. 1). Yakın zamanda da oyun teorisinden uluslararası ilişkiler alanında da faydalanılmıştır. Kullanılan bu kuram uluslararası ilişkiler meselelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için yeni bir projeksiyon sunmuştur.

Uluslararası ilişkiler bağlamında siyasi liderler kendi çıkarlarını korumak ve sürdürmek için genellikle stratejik ve kendilerine göre rasyonel davranışlarda bulunmaktadırlar. Bu davranışları da oyun teorisinden faydalanılarak etkin bir biçimde modellenebilmektedir. Liderler rakiplerinin ve müttefiklerinin davranışlarını öngörmeye çalışırlar ve hayati çıkarlarını gözeterek kararlarını rasyonel bir zeminde almaya çalışmaktadırlar (Bruce Bueno de Mesquita, 2005, s. 21-23).

2.1. Oyun Teorisinin Kavramları

Oyun teorisi, rasyonel karar alıcıların stratejik bir biçimde hareket ederek çatışma ve ittifak eylemlerini analiz etmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. Oyun teorisini oluşturan dört temel unsur vardır. Bu unsurlar, oyuncular, stratejiler, kazançlar ve sonuçlar ya da kazanç/ödemeler matrisidir (Dixit Avinash, 2004, s. 5-12).

Oyunda en az iki veya daha fazla oyuncu olmalıdır. Rakiplerin stratejilerini rasyonel bir şekilde aldıkları kararlar doğrultusunda uyguladıkları ve çıkarları için en mantıklı stratejiyi seçtikleri kabul edilmektedir (Öztürk, 1987, s. 232).

Strateji oyun teorisinin en önemli kavramıdır. Oyuncu her bir adımda yapacağı hamleyi stratejisi doğrultusunda belirlemektedir. Oyuncu oyunun her bir kademesinde oyunun kurallarına uygun olarak kendisi için en doğru hamleyi uygulamaktadır. Stratejinin uygulanabilir olması için kişisel tercihlere açık bir oyun olmalıdır yani bireysel karar alarak hareket edilmeyen şans oyunlarında strateji belirlemek mümkün değildir (Bülent Karakaş, 2022, s. 5). Oyun strateji seçme durumuna göre sonlu veya sonsuz olabilir. Oyunculardan herhangi birinin hamle yapma sayısı sınırsız sayıda ise oyun sonsuz oyundur. Hamle yapma sayısı sınırı ise oyun sonludur. Yani her oyuncunun seçebileceği stratejinin sayısı sınırlıdır (Öztürk, 1987, s. 232).

Her oyunun amacı kazanmak üzeredir. Ancak bununla birlikte kaybetme ve oyundan çekilmekte seçenekler içindedir. Sonuçlar yani ödemeler pozitif, negatif ve sıfır toplamlı olacak şekilde oyuncuların rakipleri karşısındaki durumunu açıklamaktadır (Öztürk, 1987, s. 232).

Ödemeler matrisi oyuncuların kendi stratejilerinden yola çıkarak aldıkları kararlardan doğan kazançların ve kayıpların gösterildiği tablodur. Ödemeler matrisinde kazançlar negatif, pozitif veya sıfıra denk olmaktadır.

Bir olayın oyun teorisi ile açıklanabilmesi için birden fazla oyuncunun birbirini etkileyen kararlar alması gerekmektedir. Eğer ki karar alıcı almış olduğu kararla bir başka oyuncuyu etkileyemiyorsa bu oyun teorisinin kapsamında değildir. Bu teoride önemli olan, tarafların almış olduğu kararların karşılıklı etkileşim oluşturmasıdır (Karabacak, 2021, s. 14). Bununla birlikte, oyunun tanımlandığı başka bir faktör ise bilgidir. Oyuncuların bir olay hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları önemlidir. Oyun teorisinin uygulanabilmesi için bir olayda ilk olarak oyuncuların olması, her bir oyuncu için mümkün stratejiler kümesinin olması ve her bir stratejinin sonuç kümesinin olması gerekmektedir. Buna ek olarak, oyuncuların kim olduğu, oyuncular için ne tür stratejilerin mümkün olduğu, sonuçların oyuncuları ne kadar etkilediği ve oyuncuların mesele hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları bir oyunu analiz etmek için bilinmesi gereken unsurlardır.

Herhangi bir oyundan söz edildiği zaman bu oyunun kendi içinde bütünlüğünü sağlayan belirli kuralları vardır. Nasıl ki futbol, basketbol, satranç ve poker gibi oyunların kendi içine kuralları varsa rekabetin ve mücadelenin olduğu her oyunda da kural olmak zorundadır. Diğer bir deyişle, oyuncular rekabet içinde oldukları oyunda izleyecekleri yolların diğer tarafın strateji ve hamlelerin bir sonucu olduğunun farkında olması gerekmektedir. Örnek verilecek olursa uluslararası sistemin bir oyun sahası olduğu düşünüldüğünde, uluslararası birer aktör olan devletler de oyunculardır. Bir oyuncu, kayıtsız şartsız diğer oyuncuların üzerinde tahakküm kuramayacağı için başka bir aktörün mümkün davranışlarını hesaba katarak yani "oyunu kuralına göre oynayarak" hareket etmek zorundadır (Schelling, 1980, s. 3-7).

Herhangi bir oyunda karar alan her rasyonel aktör oyuncudur. Her bir oyuncu kendisinin ve rakibinin bilgi kümesi kapsamında çıkarını maksimize etmeye çalışmaktadır. Rasyonel olmayan kararlar oyun teorisi kapsamında değerlendirilmemektedir. Oyuncular, kendi amaçları doğrultusunda bilgi kümelerinin müsaade ettiği müddetçe rakiplerine üstün gelmeye çalışmaktadır. Oyuncu kendi çıkarı doğrultusunda diğer aktörlerle ittifaklar kurarak iş birliğine girişebilir.

3. BİSMARCK DIŞ POLİTİKASININ OYUN TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Oyun teorisinin temel kavramlarından biri olan sıfır toplamlı oyunlar, iki veya ikiden daha fazla oyuncunun arasındaki rekabetçi durumlara işaret etmektedir. Bu oyunlarda, bir oyuncunun kazancı ile oyuncunun kaybı eşittir. Diğer bir deyişle, toplam kazanç ve kayıplar sıfırdır. Örnek verilecek olursa poker oyununda bir oyuncunun kazandığı miktar, diğer oyuncunun kaybettiği miktara eşittir. Sıfır toplamlı oyunlara, iş dünyasında, siyaset alanında ve stratejik karar alma süreçlerinde önemli bir yere sahiptir.

Sıfır toplamlı oyunlarda, oyuncuların stratejilerini belirlemek için kullanılan iki önemli kavram minmax ve maxmin değerleridir. Minmax değeri, bir oyuncunun en kötü durumda karşılaşacağı kaybı minimize etmeyi hedefler. Yani, bir oyuncu, rakibinin en iyi stratejisini dikkate alarak, kendi kaybını en aza indirmek için en iyi stratejiyi seçer.

Maxmin değeri ise, bir oyuncunun en iyi durumda elde edebileceği kazancı maksimize etmeyi hedefler. Bu durumda, oyuncu, rakibinin en kötü stratejisini dikkate alarak, kendi kazancını en üst düzeye çıkarmaya çalışır.

Minmax ve maxmin değerleri, oyuncuların izleyecekleri en iyi stratejileri belirlemelerine yardımcı olmalarının yanında oyunların sonucunu etkileyen en önemli unsurlardandır. Bu iki kavram, teorik ve pratik uygulamalarda geniş bir yere sahiptir. Aynı zamanda, oyun teorisinin yapıtaşlarını oluşturdukları söylenebilir.

John Nash'in çalışmalarından ortaya çıkan Nash dengesi kavramı oyun ve çıkar kavramlarına yeni yaklaşımlar sunmuştur. Oyun teorisinde olaylar kurgulanırken karar alıcının stratejileri esas unsurlardır. Karar alıcının tahmin ve stratejileri göz önünde bulundurularak maksimim faydanın sağlanacağı umulur. Karar alıcının stratejileri doğrultusunda tarafların birbirlerinin hamlelerini gözeterek kazanç ve kayıp dengesinin kurulduğu noktaya denge noktası denmektedir. Yani, yapılacak hamle rakibin yapacağı hamleyi düşünerek yapılmak zorundadır ve buna da "Nash dengesi" denmektedir (Drew Fudenberg, 1991, s. 11-13). Oyuncu bu hamleyi yaparken maksimim çıkarını gözetmek durumundadır.

Nash dengesinde temel husus bir denge noktasının olmasıdır. Oyun teorisinin kapsadığı oyunların çoğunda hâkim strateji yoktur. Oyuncu stratejisini seçmek için rakip oyuncunun muhtemel hamlesini tahmin etmek durumundadır. Bundan dolayı, vereceği kararı kendisi için en uygun olan hamleyi seçerek yapması gerekmektedir. Kendisi için maksimum çıkar sağlayacağı hamleye hâkim strateji dengesi denmektedir. Bu da Nash dengesi kapsamında incelenmektedir. Nash dengesini kullanarak birçok oyunda tarafların hamlelerine ilişkin güçlü tahminler yapmak mümkündür.

Oyun teorisine göre her oyuncu yani karar alıcı rasyonel davranmaktadır. Almış oldukları kararların sonuçlarının neler olacağını, ne gibi durumlar doğuracağını bildikleri varsayılır. Sadece kendilerinin değil karşı tarafın bilgilerine de sahip oldukları düşünülmektedir. Oyunlarda taraflar birbirinin bilgilerine sahip olmasa dahi sürecin karar alıcılar açısından rasyonel işlediği ve her kararın rasyonel bir akılla alındığı varsayılmaktadır.

Otto von Bismarck'ın dış politika hamleleri sıfır toplamlı oyun çerçevesinde değerlendirilecektir.

3.1. Kuruluş Savaşları ve Oyun Teorisi Analizi

Bismarck'ın henüz başbakan olarak yeni atandığı bir dönemde Prusya Bütçe Komisyonu Landtag'ta (meclis) Albrecht von Roon, süvari ve piyade sayısının artırılması yönünde bir yasa talebinde bulunmuştur ancak delegeler buna şiddetle karşı çıkmıştır. Bunun üzerine Bismarck delegelere hitaben: *"Almanya, Prusya'nın liberalizmiyle değil gücüyle ilgilidir (...) Günün sorunlarına tartışmalar ve çoğunluk kararları değil (...) kan ve demir çare olacaktır"* (Lee, 2019, s. 101).şeklinde bir konuşma yapmıştır. *Kan ve Demir* Almanya'nın birleşmesinde kilit bir kavram olmuştur.

a) Prusya – Danimarka Savaşı (1864)

Danimarka ile Prusya 1863 yılında Schleswig, Holstein ve Lauenburg dukalıklarını kapsayan Elbe dukalıkları sorunundan dolayı anlaşmazlık içindeydiler. Bu dukalıklar Danimarka Kralı'nın şahsına ait olsa da nüfusun çoğunluğunu Almanlar oluşturmaktaydı. Alman Birliği için bölgenin hakimiyetini kontrol altına almak isteyen Bismarck bu dukalıklara ciddi bir alaka göstermiş ve bu durum İngiltere ve İsveç'i rahatsız etmiştir. Bu iki ülke Baltık Denizi'nde güçlenmiş bir Prusya'yı görmek istemiyorlardı (Bennett, 2022). İngiltere için Almanya'nın kontrol edilmesi Danimarka üzerinden sağlanmaktadır. İngiltere'nin ittifak içinde olmaması Prusya'yı yeni arayışlara sevk etmiştir. Prusya ilk olarak Fransa ile iş birliği yapmayı düşünse de Ren kıyılarına oluşabilecek talebinden dolayı Fransa ile yakınlaşma gerçekleşmemiştir. Burada Bismarck'ın aklını karıştıran ve Danimarka ile olası bir savaşta nasıl davranacağını kestiremediği Rusya vardır (Sander, 2023, s. 217-220).

1830 ve 1848 yıllarında Avrupa'da yaşanan liberal devrimlerde söz konusu olan talepler, Kırım Savaşı sonrası Rusya'nın iç işlerine de yansımıştır. Bahsi geçen taleplerin en belirgini zorunlu askerlikten muaf olmaktır. Polonya'da 1860'lı yıllarda orduya katılmak istemeyen gençler, Rusya'ya karşı ayaklanıp Varşova'nın ormanlık alanlarına kaçarak ufak çaplı çatışmalarda başarılı olsalar da Rusya'nın büyük bir ordu sevk etmesiyle bastırılmışlardır (Britannica, 2024). Bismarck bu

ayaklanmayı, Alman milli birliğine muhalefet edeceğini düşündüğü Fransa'nın dengelenmesi için bir fırsat olarak görüp bastırmış ve Fransa-Rusya yakınlaşmasını önlemiştir. Bununla birlikte İngiltere bağımsız ve milliyetçilik ideolojilerden etkilenmiş bir Polonya'nın, Fransız kontrolünde olmasını istemediği için bu ayaklanmayı desteklememiştir. Avusturya ise bağımsız bir Polonya'nın tampon bölge olarak Rusya ile arasında olmasından memnun olmuş ancak kendi içinde bulunan farklı milletlerin de aynı taleple ayaklanmasından çekinmiştir. Ancak buna rağmen Fransa ve İngiltere'yle hareket etmiş; Polonya'nın talep ettiği hakların verilmesini istemiştir. Bu esnada Prusya ve Danimarka arasındaki gerilim de tırmanmaktaydı (Kertesz, 2008).

Alman milli birliğinin oluşması ve Prusya'nın Danimarka üzerinden Kuzey Denizine açılması, yeni kurulacak devletin deniz gücü için çok büyük bir önem arz ediyordu. 1863 yılında Danimarka Kralı VII. Frederik'in yerine IX. Christian Kral olmuş ve yeni bir anayasayı yürürlüğe koymuştur. Bu anayasayı Almanların çoğunlukta yaşadığı Schleswig'de de uygulamaya koyunca Germen Konfederasyonu bu duruma karşı çıkmış ve Elbe Dukalıklarına prens atamıştır. Bunu onaylamayan Danimarka, Prusya ile karşı karşıya gelmiştir. Prusya'nın olası bir zaferde Germen Birliği içinde parlayacağını bilen Avusturya, Prusya'yı yalnız bırakmak istememiş ve Konfederasyonla beraber hareket etmiştir. 1864 yılında Prusya ve Avusturya, Danimarka'ya savaş ilan etmiştir. İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteğini alamayan Danimarka bu iki devlete karşı daha fazla direnç göstermemiştir. 30 Ekim 1864 tarihinde yapılan Viyana Barışı ile Holstein, Lavenburg ve Schleswig, Avusturya ile Prusya'nın kontrolü altına girmiştir. Kiel'in Prusya'nın kontrolüne geçmesi ilerde oluşacak devlet donanmasının temellerinin atılması anlamına gelmektedir. Gastein Anlaşması savaşa son vermekle birlikte Prusya-Avusturya arasındaki barışa son veren bir anlaşma olmuştur (Armaoğlu, 2017, s. 306-310).

Danimarka/Prusya	**Savunma**	**Saldırı**	**İttifak**
Savunma	(0, 0)	(-1, 1)	(-1, 1)
Saldırı	(1, -1)	(0, 0)	(-1, 1)
Diplomasi	(1, -1)	(1, -1)	(0, 0)

Tablo 1 - Danimarka-Prusya Savaşı (1864)

Her iki tarafın da saldırmadığı durumda çatışma olmayacaktır ve her iki oyuncunun da kazancı (0-0) olarak hanelerine yazılacaktır. Danimarka'nın savunma yaptığı Prusya'nın da saldırdığı bir senaryoda Prusya kazanırken Danimarka kaybedecektir. Puan hanelerine (-1) ve (1) şeklinde işlenecektir. Danimarka tek başına savunma savaşına girdiği ve Prusya ile Avusturya'nın ittifak halinde olduğu bir senaryoda Prusya kazanırken (1) Danimarka kaybedecektir (-1).

Danimarka'nın saldırdığı ve Prusya'nın savunma yaptığı bir ihtimalde tabloya göre Prusya mağlubiyet alacaktır. Ancak Prusya ittifak yaparsa Danimarka'nın saldırması sonuçsuz kalır ve Prusya galibiyet kazanır. Bu durumda da ilk olarak hanelerine (1), (-1) yazılırken Prusya'nın ittifakla savaşa girdiği bir senaryoda puanları Danimarka (-1), Prusya ise (1) olacaktır.

Danimarka, Fransa ve İngiltere'nin desteğiyle Prusya'ya saldırdığı ve Prusya'nın savunmada kaldığı bir ihtimalde Danimarka kazançlı çıkacaktır. Kazanım matrisi (1), (-1) olacaktır.

Danimarka, İngiltere ile ittifak kurar ve Prusya tek başına savunma yaparsa Danimarka kazanacaktır. Böylesi bir ihtimalde matris tablosunda hanelerine sırasıyla (1), (-1) yazılacaktır.

Değerlendirme

Tabloya göre Danimarka'nın diplomasi stratejisiyle hareket ettiği ve Prusya'nın tek başına saldırdığı bir senaryoda Danimarka kazançlı çıkacaktır. Prusya'nın diplomasi stratejisiyle hareket ettiği Danimarka'nın savunmada kaldığı bir senaryoda ise Prusya kazanacaktır. Ancak Danimarka diplomatik hamlelerle çatışmayı durdurabilir. Ancak tarihsel süreçte her iki devlet de farklı ittifakların içerisinde olsa da çatışma gerçekleşmiş ve Prusya galip gelmiştir.

Matris tablosunun neticesinde Danimarka'nın uygulayacağı diplomasi stratejisiyle Prusya'nın ittifak stratejisi bu tablonun Nash dengesini oluşturmaktadır. Her iki oyuncunun da stratejilerini başka bir stratejiyle değiştirmedikleri takdirde en iyi sonucu ancak bu şekilde elde edeceklerdir. Ancak tarihsel süreçte Danimarka her ne kadar kendi diplomatik hamleleriyle İngiltere'yi askeri olarak işin içine dahil etmek istemiş olsa da bu durum gerçekleşmemiş, Bismarck'ın Avusturya ile ittifakı sonucu Danimarka ağır bir yenilgi almıştır.

b) Avusturya – Prusya Savaşı (1866)

Gastein Anlaşmasından doğan pürüzleri gideremeyen Avusturya ve Prusya'nın savaşması kaçınılmaz olmuştur. Bu savaş için diplomatik hazırlıklara başlayan Bismarck, Alman devletler liderliğini Avusturya ile paylaşmamakta kararlıydı. Bununla birlikte olası bir savaşta Fransa'nın tutumu hâlâ net değildi. Ancak III. Napolyon Alman devletleri arasında yükselen Prusya'nın Avusturya'ya yenilerek kendisine karşı bir sorun olmaktan çıkacağını düşünmüştür. Bu sebepten dolayı III. Napolyon bir Prusya-Avusturya savaşını desteklemiştir. Fakat stratejik olarak düşünemediği şey, yenilme ihtimali bu kadar kuvvetli olan Prusya'nın bu savaşa girmekte neden bu kadar iştahlı olduğuydu (Kissinger, 2018, s. 106-107)). Bismarck, Fransa'nın durumundan emin olduktan sonra İtalya ile 1866 yılında bir ittifak anlaşması imzalamıştır. Aynı yıl Avusturya'ya savaş açarak onları büyük bir yenilgiye uğratmıştır. Sonrasında Bismarck güçten düşen Avusturya'yı Alman devletler birliğinden çıkararak 1867'de Prusya'nın liderliğinde Kuzey Germen Konfederasyonu'nu kurmuştur (Sander, 2023, s. 210-221).

Avusturya\Prusya	Savunma	Saldırı	Ekonomik Baskı
Savunma	(0, 0)	(-1, 1)	(-1, 1)
Saldırı	(1, -1)	(0, 0)	(1, -1)
Diplomasi	(1, -1)	(0, 0)	(0, 0)

Danimarka ve Prusya'nın karşılıklı savunma pozisyonunda olduğu durumda savaş söz konusu olmaz, bu yüzden her ikisi de kazanç veya kayıp yaşamazlar. Avusturya savunma pozisyonunda Prusya ise saldıran tarafta olduğu durumda Prusya kazanacaktır. Bundan dolayı, Prusya (1) puan alırken Avusturya (-1) puan alarak kayıp yaşayacaktır. Her iki oyuncunun da saldırdığı senaryoda savaş durumunda değişiklik olmayacaktır ve kayıp veya kazanç da söz konusu değildir. Her iki tarafın hanesine de (0), (0) yazılacaktır.

Avusturya saldırır, Prusya ekonomik olarak baskı uygulayarak karşılık vermek isterse Avusturya kazançlı çıkacaktır ve durum (1), (1) olacaktır. Avusturya saldırmak yerine diplomasi yapacak olursa ve Prusya yine savunmada kalırsa Avusturya puan kazanacaktır. Ancak Avusturya'nın diplomasi yaptığı senaryoda Prusya ekonomik baskı araçlarını kullanırsa kar veya zarar söz konusu olmaz ve puanları (0), (0) olur.

Bu analiz neticesinde savunma-savunma; saldırı-saldırı ve diplomasi-ekonomik baskı stratejileri her iki aktör için de en iyi sonucu ifade eder yani Nash dengesidir.

c) Prusya – Fransa Savaşı (1870-1871)

Bismarck Napolyon'un Protestan olan Güney Alman Devletleri üzerindeki etkisinden rahatsızdı. Bu devletlerin Fransa etkisi altına girmesini istemiyordu. Çözümü ise Fransa'nın kendi etki alanından çıkmasıyla olacağını düşünüyordu. Bu çok zor bir ihtimal olup ancak bir savaşla mümkün olacaktır (Armaoğlu, 2017, s. 322). Avrupa güç dengesindeki etkisi azalmış olan Napolyon, İspanya tahtına kimin geçeceğine dair tartışma ortamı oluşturmuştur. Napolyon, Prusya Kralından hiçbir Hohonzellern'in (Prusya hanedanı) İspanya tahtına geçmeyeceğine dair garanti talep etmiştir. Kral tarafından kabul edilen bu talep Bismarck'a Avrupa diplomasisinde realpolitik olarak bir kazanç sağlamazken Bismarck için Fransa'nın ülke kamuoyunda zor duruma düşmesinde kullanışlı bir araç hâline gelmiştir. İspanya tahtına kimin geçeceği üzerine yapılan tartışmalarda Fransız kamuoyu Napolyon'a baskı yaparak Prusya'ya savaş ilan etmesine yol açmıştır (Sander, 2023, s. 220-222). Napolyon İtalya ve Avusturya ile ittifak görüşmeleri yapmış olsa da olumlu bir sonuç elde edememiştir. Kaçınılmaz olan bu savaşta Fransa yenilmiş; III. Napolyon Sedan'da esir düşmüştür. Bu büyük hezimet Fransız kamuoyunda büyük bir tepkiyle karşılanmış, halk 4 Eylül günü meclisi basarak II. Cumhuriyet'i feshetmiştir. Fransa'nın yaşamış olduğu bu yenilgiyle birlikte Wilhelm 1871'de Alman imparatoru olarak taç giymiştir. Fransa için zor olanı ise yine aynı yıl imzalanan Frankfurt Barışı ile omuzlarına büyük bir borç yükü binmiş olmasıdır. Bununla birlikte Fransa'nın işgal edilmemesi için beş milyar frank savaş tazminatı ödenmesi ve anlaşmanın en kritik maddesi olan Alsace ve Lorraine'in Almanya'ya teslim edilmesi kararlaştırılmıştır (Şahsiyet Olarak Strateji: Bismarck ve Prusya Almanya Meselesi 1862 - 1878, 2017, s. 160-165).

Fransa/Prusya	Hızlı Mobilizasyon ve Demiryolu Kullanımı	Topçu Üstünlüğü	Birlik ve Koordinasyon
Hızlı ve Kararlı Saldırı	(-2, 2)	(-3, 3)	(-2, 2)
Savunma ve Geri Çekilme	(-1, 1)	(-2, 2)	(-1, 1)

Tablo 2- Fransa-Prusya Savaşı (1870-1871)

Prusya, gelişen sanayisiyle birlikte ülke içerisindeki bağlantıları demiryollarıyla destekleyerek savaş esnasında lojistik ikmali hususunda ciddi bir öncelik elde etmiştir. Bundan dolayı Prusya hanesine (2) kazanım yazılmıştır. Prusya'nın hızlı saldırı stratejisine karşılık veremeyen Fransa (-2) kayıp yaşamıştır.

Prusya'nın gelişmiş topçu birlikleri Fransa'ya karşı üstünlük elde etmesini sağlamıştır, bundan dolayı (3) puan almıştır. Fransa ise topçu saldırılarına karşı koyamadığı için (-3) puan almıştır.

Prusya ordusunun Fransa'nın beklediğinden çok daha hızlı hareket ederek birçok muharebede Fransa'yı mağlup etmiştir. Bu durum, Prusya'ya (2) puan yazarken Prusya'nın hızına karşı koyamayan Fransa'ya (-2) puan yazmıştır.

Fransa savunma durumunda Prusya'nın hızlı hareket etme kabiliyetine karşılık veremediği için etkili olamamıştır. Bundan dolayı Fransa'nın kaybı (-1) olarak hanesine yazılmıştır. Prusya'nınsa hızlı hareket etme gücü (1) olarak kazanç matrisinde belirtilmiştir.

Prusya'nın modern silahlarıyla saldırıya geçtiği bir durumda Fransa'nın savunma stratejisi etkisiz kalmıştır. Bu yüzden Fransa'nın kaybı (-2) olarak matris tablosunda değerlendirilmiştir. Bu durumdan kazançlı çıkan Prusya'nın hanesine ise (2) kazanç yazılmıştır.

4. SONUÇ

19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başı Almanya'nın ulusal birliğini tamamlaması açısından Alman tarihinde önemli bir tarihsel dönemdir. Fakat bu tarih aynı zamanda Şansölye Bismark ve Kral II. Wilhelm'in dış politika stratejileri ile, Avrupa güç dengesi ve buna bağlı olarak dünya siyasi tarihini doğrudan etkileyen bir süreçtir. Alman ulusal birliğinin sağlanmasında Bismark'ın liderliği, karizmatik kişiliği ve stratejileri belirleyici rol oynamıştır. Bismark hem ulusal birliğin sağlanması amacıyla yapılan savaşlarda hem de ulusal birliğin sağlanmasından sonra Prusya'nın modern bir devlet olması yönünde güçlü adımlar atmıştır. Karizmatik liderliği ve dış politikada izlediği stratejiler ile Avupa güç dengesinde etkili olmuş, iç politikada ise güce ve monarşiye önem vermiştir.

Tarihsel süreçte uluslararası sistem içerisinde bir çok lider karar almada anahtar rol oynamışlardır**.** Dış politikada karar alıcıların rolü ve etkisi, uluslararası ilişkiler alanındaki teorilerin çerçevesinde incelenebilir.Örneğin klasik manada idealizm ve realizm devlet merkezli olup sistem üzerinden bir dış politika okuması yapmaktadır. Bu çalışmada ise uluslararası ilişkiler teorileriyle dış politikaya ilişkin incelemeler, "Oyun Teorisinin sıfır toplamlı oyun modeli" üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dış politikada karar alma süreçleri sadece uluslararası sistemin zorunlu kıldığı faktörler üzerinden gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte iç politika liderlerin kişisel ve psikolojik durumları gibi farklı birçok parametrenin liderlerin karar alma ve strateji geliştirme tercihine etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Oyun teorisi Bismarck ve yapmış olduğu savaşlarda Avrupa güç dengesi içinde izlediği stratejileri ve rakipleriyle olan münasebetlerini açıklamakta etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Sıfır toplamlı oyun modeli ile yapılan analizlerde karar alıcıların Avrupa güç dengesine direkt olarak etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunula birlikte oyun teorisinin uluslararası sistemde karar alıcıların sonuçlarını analiz etmede önemli bir araç olduğu vurgulanabilir. (burada 1,0,-1 ne demek bir satırla açıkla lütfen)

İlk olarak Danımarka-Prusya savaşı incelendiğinde Prusya ve Danimarka'nın karşılıklı saldırı gerçekleştirdiği bilinmektedir. Danimarka'nın savaşa özellikle İngiltere'nin sözlü desteğini aldıktan sonar girmeye cesaret etmiştir. Ancak Danimarka savaştan önce İngiltere ve Fransa'nın sözlü desteğini almış olsa da askeri yardım alamamıştır. Avrupa siyasetinde Prusya'yı durduracak diplomatik görüşmeler de gerçekleşmemiştir. Oyun teorisinin analiz sonuçları incelendiğinde Prusya'nın diplomatik hamleler ile tek başına bırakıldığı ve diğer Avrupa güçlerinin Danimarka'ya destek vermesi Danimarka'nın kar maksimizasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Bismarck kendi stratejisinde riskler aralarak ve diplomatik hamlelerini özellikle Rusya'nın saldırmayacağından emin olduğu durumda kullanmıştır. Bununla birlikte kendi karını en yüksek seviyeye çıkardığı noktada hamlelerini yapmıştır. Ancak Bismarck'ın risk almayarak ve

ittifak kurarak savaşa girmediği bir strateji ile hamle yapması, Danimarka'nın da saldırıya geçmeyerek Avrupa'da etkili ittifaklar araması durumu her iki taraf için de çıkarın en üst noktada tutulduğu ve bir kayıp durumunda en az etkilenecekleri pozisyondur. Prusya tarihsel süreçte risk alarak kazançlı çıkan taraf olmuştur. Bu durumda kar matris tablosunda Prusya'nın hanesine (1) kazanç olarak yazılırken Danimarka'nın hanesine (-1) kayıp olarak geçmiştir.

Bismarck'ın Alman milli devletinin kuruluşunda önemli adımlarından biri de 1866 Avusturya-Prusya Savaşı'dır. Bismarck Alman devletlerinin üzerinde nüfuzunu arttırmak için Avusturya'nın bir savaşta yenilmesi gerektiğinin farkındadır. Bununla birlikte bir takım siyasi ve askeri nedenin doğması ve Danimarka savaşından elde edilen dükalıkların paylaşımında yaşanan sorunlar savaşı başlatmıştır. Avusturya'nın saldırdığı Prusya'nın askeri olarak karşı koyamadığı yerde Avusturya kazançlı çıkacaktır. Avusturya ittifak kurduğunda Prusya saldırmaması Prusya'nın en zararlı çıkacağı strateji olacaktır. Bu durumun farkında olan Bismark en karlı stratejinin saldırmak olduğunu düşünerek hamlesini yapmıştır. Avusturya'nın da saldırı ile cevap vermesi her iki devlet için de kar ve zararın kendileri için dengede tutulduğu noktadır. Bu denge Nash Dengesidir. Yani bu durumda her iki devlet de kendileri için en karlı stratejyi seçmişlerdir. Her iki devletin de saldırdığı durumda (0,0) olan kazanç matrisi Prusya'sının kazancıyla Prusya'nın hanesine (1) kazanç, Avusturya'nın(-1) kayıp olarak geçmiştir.

Bismarck Prusya'nın Alman devletleri üzerindeki egemenliğinin Fransa ile yapılacak bir savaşa bağlı olduğu inancındadır. Fransa- Prusya savaşında Fransa'nın stratejisi Prusya'nın Alman devletleri üzerindeki etkisini azaltmaktır. Bunun içn diplomatik hamlelerle ittifaklar kurmuştur. Prusya'nın stratejisi ise Fransa'yı savaşarak yenmek ve Alman milli devletinin önünün açmaktır. Prusya Frans'aya karşı etkili bir savunma ve saldırı stratejisi kullanarak Fransa'nın ciddi bir yenilgi almasını sağlamıştır. Bununla birlikte her iki oyuncunun da saldırı stratejisini seçtiği ve Prusya'nın kazançlı çıktığı durum gerçekleşmiştir. Bu durum Prusya'nın kazanç tablosuna (1) kazanç olarak geçerken Fransa'nın tablosuna (-1) kayıp olarak yazılmıştır. Savaşın sonucuyla birlikte Fransa Avrupa siyasetinde etkisini azaltırken Prusya artık Alman devletleri içinde egemenliğini arttırmıştır.

Sıfır toplamlı oyun çerçevesinde incelenen bu savaşlarda tüm oyuncular kendi çıkarlarını maksimize etmek için stratejiler geliştirmişlerdir. Taraflar geliştirdikleri bu stratejilerin içinden seçim yaparak olası kayıp ve kazançlarını belirlemişlerdir. Sonuç olarak kendileri için en karlı noktayı maksimize ve zararlarını minimize edecekleri stratejinin belirlenip uygulanarak kazançlı çıkılabileceği görülmüştür. Bununla birlikte Danimarka-Prusya savaşında görüldüğü gibi zarar boyutunun farkında olmasına rağmen oyuncuların aldığı kararların olumlu sonuçlanması tabloda Prusya'nın kazanç durumunu nasıl değiştirdiğini de göstermiştir.

Şansolye Bismarck Almanya'nın Avrupa güç dengesini kendi lehine çevirerek uluslararası manada bir aktör olma isteğini bariz hale getirmiştir. Almanya'nın Avrupa'da kendini merkeze koyduğu bir güç dengesi mevcut güç dağılımını olumsuz manada etkilemiş, Avrupa güç dengesini bozmuş ve Almanya ile diğer büyük aktörleri bir krizin içerisine itmiştir.

Almanya'nın ulusal birliğini sağlamada 1866 ve 1871 yılları arasında Şansolye Otto von Bismarck ve Prusya Kralı I. Wilhelm'in rolü son derece önemli olmuştur. Bismarrck'ın özellikle "realpolitik" düşüncesiyle Danimarka, Avusturya ve Fransa ile olan savaşı Alman Birliği'ni ve İmparatorluğunun kurulmasında hayati bir rol oynamıştır. Bismarck'ın Avusturya ile yapılan savaşta Fransa ve Rusya ile kurduğu denge ilişkisi Avusturya'nın yenilerek Prusya'nın Kuzey Alman Konfederasyonu'nu kurmasına alan açmıştır. Bismarck Fransa ile savaştan önce İspanya tahtına kimin geçeceği tartışmalarını "Ems Tegrafı" kriziyle kendi lehine geliştirmiş ve diplomaside bireysel hamlelerin ne kadar etkili olabileceğini göstererek Fransa'nın Prusya'ya savaş ilan etmesini sağlamıştır. Fransa-Prusya Savaşı sonrasında Prusya'nın galip gelmesi Alman milli birliğinin sağlanması ve Avrupa'daki güç dengesinin Almanya lehine değişmesinde etkili olmuştur.

Bu çalışma, uluslararası sistem içerisinde devletlerin hareketlerini anlamada dış politika analizinin ne kadar önemli olduğunu ve bununla birlikte liderlerin almış oldukları kararlarla dengeleri nasıl etkileyeceklerini açık bir şekilde sunmaktadır. Buradan yola çıkarak oyun teorisi de dış politikada karar alıcıların analiz edilmesinde bundan sonraki çalışmalarda aktif olarak kullanılması tavsiye edilebilir.

KAYNAKÇA

Altıntaş, Y. Z. (2012). Otto von Bismarck ve Osmanlı'daki İmajı. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

Armaoğlu, F. (2017). *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914).* İstanbul: Timaş Yayınları.

Ayhan, E. (2024). 1864 Prusya-Danimarka Savaşı'nın the Sun Gazetesi'nde Yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya.

Bennett, M. (2022). International Analysis Of Battlefield Performance İn The Austro-Prussian War 1866–1870. *War & Society, 3*(41).

Black, J. (2001). *Moltke And The German Wars, 1864–1871.* Palgrave.

Breuilly, J. (2022). *Avusturya, Prusya ve Almanya'nın Oluşumu (1806-1871).* (A. Selman, Çev.) İstanbul: İletişim.

Bruce Bueno de Mesquita, A. S. (2005). *The Logic of Political Survival.* MIT Press.
Bülent Karakaş, Ş. B. (2022). *Oyun Teorisi.* Ankara: Palme Yayınları.

Coşkun Can Aktan, A. B. (2013). Kamu Tercihi Perspektifinden Oyun Teorisi. *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 5*(2), s. 93.

Dixit Avinash, S. S. (2004). *Games of Strategy.* W. W. Norton & Company.

Drew Fudenberg, J. T. (1991). *Game Theory.* The MIT Press.

Howard, M. (1961). *The Franco-Prussian War The German Invasıon Of France, 1870–1871.* London: Routledge.

Karabacak, H. (2021). *Oyun Teorisi.* Siyasal Kitabevi.

Kertesz, G. A. (2008). Reflections On A Centenary: The Austro-Prussian War Of 1866. *Historical Studies: Australia and New Zealand, 12*(47), 333-342.

Kissinger, H. (2018). *Diplomasi.* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kolb, E. (2021). *Bismarck Demir Şansölye.* (Y. Z. Altıntaş, Çev.) İstanbul: Runik Kitap.

Lee, S. J. (2019). *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980.* Ankara: Dost Kitapevi.

Levent Koçkesen, E. A. (2007). *An introduction to game theory.* New York University.

Osborne, M. J. (2004). *An Introduction to game theory* (Cilt 3). New York: Oxford university press.

Öztürk, A. (1987). *Yöneylem Araştırması.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
Romp, G. (1997). *Game Theory: Introduction and Applications.*
Sander, O. (2023). *Siyasi Tarih-İlk Çağlardan 1918'e.* İstanbul: Imge Kitabevi Yayinlari.

Satıroğlu, S. (2023). Afrika'nın Sömürgeleştirilmesinde Avrupa Güç Dengesinin Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*.

Schelling, T. C. (1980). *The Strategy of Conflict.* Harvard University Press.

Sheehan, J. J. (1989). *German Hıstory 1770-1866.* New York: Oxford University Press.

Sked, A. (2013). *The Decline and Fall of the Habsburg Etnpire 1815-1918.* London: Routledge.

Steinberg, J. (2018). *Bismarck.* (H. Abacı, Çev.) İstanbul.

Şahsiyet Olarak Strateji: Bismarck ve Prusya Almanya Meselesi 1862 - 1878. (2017). W. M. Richard Hart Sinnreich içinde, *Büyük Stratejinin Oluşumu Siyaset, Diplomasi ve Savaş* (E. Baltacı, Çev., s. 160-165). İstanbul: Avangard Kitap.

Turocy, T. L. (2001). *Game Theory CDAM Research Report LSE-CDAM-2001-09.*

Türk, T. (2017). Alman Birliği ve Bismarck: Bir Analiz Düzeyi Uygulaması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

William Carr, D. W. (2023). *A History of Germany, 1800 to the Present.* London: Bloomsbury Publishing.